

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SOCIALINĖS APSAUGOS
IR DARBO MINISTERIJA

Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0019 „Paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingumo stebėsenos sistemos sukūrimas“

ATASKAITA

SOCIALINĖS PARAMOS IŠMOKŲ NEPAĖMIMO TYRIMAS: ES TAIKOMŲ METODIKŲ APŽVALGA IR PRITAIKYMAS LIETUVOJE

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Vilnius, 2020

TURINYS

PROJEKTO APRAŠYMAS	3
INFORMACIJA APIE PROJEKTO VYKDYTOJĄ IR ATASKAITOS RENGĖJĄ	4
ĮVADAS	5
1. IŠMOKŲ NEPAĖMIMO SKAIČIAVIMO IR ANALIZAVIMO PRAKTIKOS ES.....	7
1.1. Išmokų nepaėmimas Jungtinėje Karalystėje.....	7
1.2. Išmokų nepaėmimas Liuksemburge	8
1.3. Išmokų nepaėmimas JAV	9
1.4. Išmokų nepaėmimas Austrijoje	10
1.5. Išmokų nepaėmimas Vokietijoje	11
1.6. Išmokų nepaėmimas Airijoje.....	12
1.7. Išmokų nepaėmimas Prancūzijoje.....	12
1.8. Išmokų nepaėmimas Suomijoje.....	13
1.9. Išmokų nepaėmimas Belgijoje	14
1.10. Išmokų nepaėmimas ES šalyse naudojant EUROMOD.....	16
1.11. Išmokų aprėptis	16
2. IŠMOKŲ NEPAĖMIMAS LIETUVOJE.....	18
IŠVADOS.....	21

PROJEKTO APRAŠYMAS

Projekto „Socialinės paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingumo stebėsenos sistemos sukūrimas“ tikslas - didinti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos priimamų viešojo valdymo sprendimų kokybę bei susijusių veiklos procesų efektyvumą, sukuriant Socialinės paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų derinimo, valdymo ir veiksmingumo stebėsenos sistemą.

Projekto uždavinys - sukurti Stebėsenos ir prognozavimo sistemą.

Projekto veikla - Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos sričių analitikos ir prognozavimo modelio bei Organizacinio veiklos modelio parengimas. Tai veikla, kurios metu rengiami šiuolaikines realijas atitinkantys modeliai, juos aprašančios metodikos, rengiami ir aprašomi procesai bei priemonės, reikalingos sėkmingam sukurtos Stebėsenos ir prognozavimo sistemos įgyvendinimui ir naudojimui formuojant socialinės apsaugos ir užimtumo politiką.

Siekiami rezultatai:

- parengtas patobulintas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos sričių analitikos ir prognozavimo modelis. Šis modelis atitinkamose veiklos srityse (darbo, šeimos ir jaunimo, socialinės aprėpties) apibrėš aktualius rodiklius, jų įtaką išvestinėms reikšmėms, rodiklių tarpusavio koreliaciją, sudarys galimybes ir pagrindą įvertinti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos sričių pagrindinių kintamųjų vertes ir prognozuoti jų pokyčius ateityje;
- parengtas Organizacinis veiklos modelis. Šis modelis padės optimizuoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos prognozavimo, sprendimų priėmimo ir susijusius procesus bei sudarys sąlygas priimti pagrįstus su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos sritimis susijusius sprendimus, stebėti jų įgyvendinimą.

Projekto trukmė - 2018.01.05 - 2020.07.05

INFORMACIJA APIE PROJEKTO VYKDYTOJĄ IR ATASKAITOS RENGĖJĄ

Projekto vykdytojo pavadinimas	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
Projekto vykdytojo kodas	188603515
Adresas	A. Vivulskio g. 11, LT-03610, Vilnius
Telefonas	8 5 266 4201
El. Pašto adresas	post@socmin.lt
Projekto vadovas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Strateginių sprendimų paramos grupės vadovas Liutauras Vičkačka (laikiniai einantis grupės vadovo pareigas)
Ataskaitos rengėjas	Dr. Jekaterina Navickė Vitalija Gabnytė Tautvydas Vencius
Telefono numeris	8 706 68144
El. pašto adresas	jekaterina.navicke@socmin.lt vitalija.gabnyte@socmin.lt tautvydas.vencius@socmin.lt

ĮVADAS

Europos socialinių teisių ramsčiu siekiama suteikti piliečiams naujų ir veiksmingesnių teisių. Jis grindžiamas 20 pagrindinių principų. 14 principas pabrėžia, kad „kiekvienas neturintis pakankamai lėšų asmuo turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų. Galinčių dirbti asmenų atveju minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką“¹. Vis dėlto, daug žmonių negauna socialinių išmokų, į kurias turi teisę, ir tai yra bendra problema visoje ES².

Išmokų nepaėmimas (angl. non take up) - tai situacija, kai asmuo (namų ūkis), nors ir turi teisę į tam tikrą išmokos rūšį (atitinka išmokai gauti keliamas sąlygas), tačiau nesikreipia/ negauna šios išmokos. Todėl išmokų nepaėmimo dalis yra skaičiuojama nuo gyventojų dalies, kurie negauna išmokos lyginant su tais, kurie turi teisę į ją. Praktikoje dažniausiai stebimas testuojamų išmokų paėmimas, nes universalias, nuo turimų pajamų nepriklausiančias, išmokas dauguma gyventojų gauna (pvz., vaiko pinigus Lietuvoje).

Apžvelgiant kitų ES šalių praktiką, galima pastebėti, kad vienos valstybės išmokų nepaėmimą stebi jau seniai ir turi duomenų, kuriuos galima palyginti ilgame laikotarpyje, kitos, pavyzdžiui, Lietuva šiuo metu dar neturi oficialiai patvirtintos metodikos, kaip būtų galima apskaičiuoti išmokų nepaėmimą, taip pat trūksta tikslesnių duomenų, kurie leistų identifikuoti visus asmenis, kurie turi teisę, tačiau dėl neaiškių aplinkybių nesikreipia dėl jiems priklausančių išmokų.

2020 m. kovo 11-12 dienomis vyko ekspertų dirbtuvės „Išmokų nepaėmimas ir aprėptis“, kurios buvo organizuojamos Antverpeno universiteto (Belgija) ir Belgijos FPS socialinės apsaugos tarnybos (angl. *Federal Public Service Social Security*) ir finansuojamos InGRID projekto. Šių dirbtuvių metu buvo skaitomi pranešimai apie išmokų nepaėmimą Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje, Austrijoje, JAV, Liuksemburge, Airijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lietuvoje. Taip pat buvo pristatyta ir diskutuojama apie išmokų aprėptį.

¹ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

² <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/social-policies/access-to-social-benefits-reducing-non-take-up>

Šioje ataskaitoje bus pristatyta kitų šalių tyrimų patirtis išmokų nepaėmimo ir aprėpties tyrimų klausimais, apžvelgti tokių tyrimų esami ir planuojami metodai. Taip pat bus aptarti ekspertų dirbtuvių metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovų pristatyti Lietuvos piniginės socialinės paramos išmokų nepaėmimo analizės rezultatai.

1. IŠMOKŲ NEPAĖMIMO SKAIČIAVIMO IR ANALIZAVIMO PRAKTIKOS ES

Kaip jau buvo minėta anksčiau, šalių atstovai pasidalino patirtimis, idėjomis apie tai kaip būtų galima identifikuoti, pamatuoti išmokų nepaėmimą bei tai, su kokiais apribojimais šiuose tyrimuose susiduriama. Toliau trumpai tai apžvelgsime.

1.1. Išmokų nepaėmimas Jungtinėje Karalystėje

Jungtinė Karalystė yra viena iš nedaugelio šalių, kuri analizuoja išmokų nepaėmimo klausimą jau gana seniai. JK veikia Darbo ir pensijų departamentas, kurio viena iš funkcijų yra skaičiuoti išmokų nepaėmimą. Kasmet yra peržiūrimos ir atnaujinamos skaičiavimo metodikos. Skaičiuojant išmokų paėmimą yra remiamasi mikrosimuliaciniu modeliu bei namų ūkių apklausa. Yra renkama statistika apie tris išmokų rūšis: pensijų kreditą, būsto išmokas, pajamų palaikymą/ su pajamomis susijusias užimtumo ir paramos išmokas. Nuo 2013 m. kai kurios išmokos buvo apjungtos ir pradėta teikti viena universali išmoka - universalus kreditas (*angl. universal credit*). Tokie pokyčiai lėmė ir metodologinius pokyčius, skaičiuojant išmokų paėmimą. Universalus kreditas apima 6 išmokų rūšis darbingo amžiaus asmenims: pajamų palaikymo, vaiko mokesčių kreditas, būsto išmokos, darbo ieškančio asmens pinigine parama, pajamų palaikymas/ su pajamomis susijusias užimtumo ir paramos išmokas, darbo mokesčių kreditas. Sukuriant universalųjį kreditą buvo tikimasi, kad išmokų paėmimo mastai padidės, nes tai supaprastins išmokų gavimo procedūras.

Vis tik, siekis supaprastinti išmokų gavimo procedūras kol kas nėra įgyvendintas. Apjungus 6 išmokų rūšis, prašymą išmokos gavimui galima pateikti tik internetu. Kaip teigė vienas iš ekspertų dirbtuvių pranešėjų, toks „supaprastinimas“ tapo tikru iššūkiu kai kuriems gyventojams, ypač turintiems sveikatos apribojimų. Taip pat pastebima, kad socialinių išmokų gavėjų skaičius sumažėjo vien dėl to, kad pasikeitė išmokų gavimo procedūra, nes ne visiems pavyksta užsiregistruoti internetinėje paskyroje, taip pat kai kurie susiduria su sunkumais identifikuojant savo tapatybę. Dar vienas pastebimas trūkumas įgyvendinant universalųjį kreditą yra tai, kad asmuo reguliariai turi tikrinti savo paskyrą, nes specialistas, atsakingas už išmokų skyrimo tvarką bei administravimą gali bet kada paprašyti atnaujinti ar patikslinti informaciją. Taip pat įdiegus internetinę platformą, padaugėjo išmokų išmokėjimų vėlavimų, atsirado netikslumų skiriant išmokos dydį. Dėl išmokos dydžio netikslumo asmuo turi pats susisiekti su tarnybomis, kad šios iš naujo peržiūrėtų jo prašymą ir išmokėtų likusią sumą.

Kita ekspertų dirbtuvių pranešėja teigė, kad vienas iš universalaus kredito tikslų buvo vaikų skurdo mažinimas, nes šiuo kreditu yra apjungiamos kelios išmokos ir, jeigu asmuo atitinka keliamas sąlygas, jis turi teisę į daugiau išmokų. Vis tik, ir šiuo pranešimu buvo pastebėta, kad vis dar nėra įgyvendintas siekis didinti išmokų paėmimą. Taip pat pastebėta, kad, nors pradžioje buvo planuota, kad universalus kreditas pilnai bus įgyvendintas iki 2017 metų, dėl esančių technologinių trikdžių, šis terminas nukeltas iki 2023 m.

Dar vienas JK atstovas atliko analizę apie 2008 metais įgyvendintą vienišų tėvų aktyvavimo programą. Šiuo metu vieniši tėvai gali gauti darbo ieškančio asmens išmoką (iki 2012 metų buvo teikiama pinigine parama, jeigu jauniausias vaikas yra ne vyresnis nei 5 metai). Pastebėta, kad vieniši tėvai pasižymi prastesne sveikata ir, nors šiuo metu yra padidėjusios vienišų tėvų įsidarbinimo galimybės, jie dažniau serga ir taip pat tai padidina kitų išmokų paėmimą (pvz., ligos išmoka). Taip pat rezultatai parodė, kad dėl sveikatos problemų vienišų niekur nedirbančių ir negaunančių išmokų tėvų grupė didėja.

Taigi, nors JK išmokų nepaėmimo klausimas nėra nauja tema, tačiau šalis šiuo metu susiduria su keletu sisteminių iššūkių, kaip didinti šios išmokos paėmimą, nes įgyvendinus universalaus kredito reformą, išmokų gavimo procedūra tapo ribota ir daliai gyventojų sudėtinga, nors buvo tikimasi kitokio šios reformos poveikio.

1.2. Išmokų nepaėmimas Liuksemburge

Liuksemburgo šalies atstovė pristatė tyrimą apie vaiko priežiūros išmokų paėmimą ir tai, kokie darbo vietos faktoriai lemia šios išmokos paėmimą/nepaėmimą. Šiuo metu Liuksemburge vaiko priežiūros atostogų galima eiti nepertraukiamai pusę metų (*angl. full time*) arba dalinai iki vienerių metų ir vaiko priežiūros išmoka galima pasinaudoti iki vaikai sueis 5 metai. Jeigu abu tėvai atitinka keliamas sąlygas gauti šiai išmokai, jie abu gali ja pasinaudoti, tik tuomet vienas iš tėvų šią išmoką turi pasinaudoti iš karto po motinystės atostogų. Vaiko priežiūros išmoka šioje šalyje yra vienodo dydžio visiems gyventojams (nepriklausomai nuo darbo užmokesčio). Pastebėta, kad ne visi tie, kurie susilaukia vaikų, išėina į vaiko priežiūros atostogas. Tad autorė siekė identifikuoti, kokie darbo vietos faktoriai turi įtakos nepasinaudojimui šia išmoka.

Tyrimui atlikti buvo naudojami 1999-2012 metų administraciniai duomenys (socialinės apsaugos įrašai). Administraciniai duomenys suteikė galimybę stebėti ar per 1999-2007 m. laikotarpį šeimose, kur gimė vaikas, kuris nors iš tėvų pasinaudojo šia

išmokos rūšimi iki kol vaikui sueis 5 metai. Buvo sudarytas logistinės regresijos modelis. Modelyje buvo įtraukti šie kintamieji: užimtumo sektorius (viešasis ar privatus), darbuotojų skaičius įmonėje, partnerio užimtumo sektorius, darbovietės dydis, lytis, išsilavinimas ir kt. Rezultatai parodė, kad jeigu asmuo dirba viešajame sektoriuje, mažėja tikimybė, kad jis pasinaudos vaiko priežiūros atostogomis ir gaus šią išmoką, ypač jei viešajame sektoriuje dirba moteris. Taip pat šios išmokos paėmimui įtakos turi darbovietės dydis: kuo mažesnė įmonė, tuo labiau tikėtina, kad asmuo nepasinaudos šia išmokos rūšimi. Vėliau autorė pristatė, kad jeigu asmuo dirba viešajame sektoriuje, jis gauna pakankamai daug privalumų ir galimybių derinti darbą ir šeimą, tad neretai asmenys nepasinaudoja šia išmoka. Taip pat tikėtina, kad mažose įmonėse dirbantys asmenys nepaima šios išmokos, nes mažoje įmonėje yra sunku surasti žmogų, kuris galėtų vykdyti to asmens, kuris išėjo vaiko priežiūros atostogų, funkcijas. Kadangi ši išmoka mokama iki pusės metų, tikėtina, kad dėl to nėra ieškoma naujų darbuotojų, o funkcijos, jei yra galimybių, perkeliamos kitiems darbuotojams.

Taigi, Liuksemburgas turi galimybę naudotis administraciniais duomenimis, siekiant nustatyti kas galėtų lemti išmokų nepaėmimą.

1.3. Išmokų nepaėmimas JAV

Nuo 2010 metų JAV, kai Barakas Obama tapo prezidentu, vienas pagrindinių tikslų buvo išplėsti sveikatos priežiūros sistemą, kad ji taptų kuo labiau prieinama didesniai daliai žmonių (*angl. Obama Care*). Autorė analizavo, ar tam tikros socio-ekonominės charakteristikos turėjo įtakos asmenų priėjimui prie sveikatos apsaugos ar ne, ypač kalbant apie žemas pajamas gaunančius gyventojus. Šiuo metu, jeigu asmens pajamos neviršija 138 proc. federalinės skurdo ribos, gyventojai gali būti įtraukti į šią sveikatos apsaugos sistemą. Tai reiškia, kad šiems asmenims nereikia pirkti privataus sveikatos draudimo. Autorė pažymėjo, kad dalyvavimas sveikatos apsaugos sistemoje turi būti atnaujinamas kasmet, kai yra pildoma pajamų deklaracija. Taip pat sulaukę pensinio amžiaus asmenys yra automatiškai įtraukiami į šią sistemą. Jiems yra išsiunčiamas pranešimas ir jie gali nuspręsti ar nori būti įtraukti į šią sistemą, ar ne.

Analizei buvo naudoti gyventojų apklausos duomenys. Buvo sudarytas logistinės regresijos modelis. Modelyje priklausomuoju kintamuoju buvo pasirinktas asmens statusas - ar jis turi kokį nors sveikatos draudimą, ar ne. Taip pat analizuoti tik tie asmenys, kurių pajamos nėra aukštesnės negu numatyta skurdo riba. Nepriklausomi

kintamieji modelyje buvo šie: naujai atitinkantys sveikatos draudimo sąlygas asmenys, imigracijos statusas, užimtumo statusas. Kaip kontroliuojamieji kintamieji buvo pasirinkti asmens tautybė, lytis, santuokinė padėtis, asmenų skaičius namų ūkyje, amžius, išsilavinimas.

Rezultatai parodė, kad rasė ir tautybė lemia didesnę sveikatos draudimo nepaėmimą. Lotynų amerikiečiai, juodaodžiai rečiau pasinaudoja sveikatos draudimu, lyginant su baltaisiais. Taip pat, dirbantys asmenys yra mažiau linkę pasinaudoti šiuo draudimu.

Apibendrinama autorė pažymėjo, kad automatizavimas galėtų išspręsti šias problemas ir padidinti sveikatos draudimo prieinamumą ir naudojimąsi juo, kaip tai šiuo metu yra taikoma senyvo amžiaus asmenims.

1.4. Išmokų nepaėmimas Austrijoje

Austrijos atstovas pristatė kaip šalyje yra identifikuojamas išmokų nepaėmimas. Išmokų nepaėmimas yra skaičiuojamas pagal tas išmokas, kurios yra laikomos paskutiniu šaltiniu, suteikiant asmenims minimalias pajamas (socialinės išmokos). 2010/2011 metais buvo įgyvendinta socialinės paramos išmokų sistemos reforma. Pagrindinis šios reformos tikslas – sumažinti ir įveikti skurdą bei padidinti išmokų paėmimą. Reformos metu buvo pakeistas prašymų pateikimo procesas – jis tapo labiau anoniminiu, automatiškesniu. Anonimiškumas pasireiškia per tai, kad prašymą teikti dabar galima ne tik savivaldybėse, bet ir didesniuose administraciniuose vienetuose. Ši reforma padidino ne tik minimalių pajamų gavėjų skaičių, tačiau tuo pačiu padidino ir išlaidas šiai išmokai.

Austrijoje nuo 2012 metų yra naudojami administraciniai duomenys SILC apklausai. Šie duomenys yra pritaikyti Austrijos SORESI modeliui, kuris veikiaveikiančio EUROMOD pagrindu. Kaip pastebėjo autorius, testuojamos išmokos visada yra svarbi analizės tema, nes tokiose išmokose visada pasitaiko išmokų nepaėmimas.

Analizėje buvo naudotas minėtasis SORESI modelis, 2 žingsnių Hekmano modelis (*angl. 2-staged Heckman model*) ir ekspertų apklausa. Su 2 žingsniu Hekmano modeliu buvo identifikuoti asmenys, kurie turi teisę gauti išmoką ir vėliau buvo apskaičiuotas šios išmokos nepaėmimas. Išmokos nepaėmimas apskaičiuotas taip: išmoką gaunantys asmenys/teisę į išmokas turintys asmenys (simuliuota). Galiausiai, paskutinis analizės

etapas buvo ekspertų apklausa. Ekspertai įvertino atliktos reformos efektyvumą, taip pat pateikė pasiūlymų ką toliau būtų galima daryti ir tobulinti.

Rezultatai parodė, kad naujos reformos įgyvendinimas sumažino išmokų nepaėmimą. Lyginant 2009 m. (prieš reformą) ir 2015 m. (po reformos) minimalių pajamų išmokų nepaėmimas sumažėjo nuo 53 proc. iki 30 proc. Taip pat pastebėta, kad žemesnį išsilavinimą turintys asmenys yra labiau linkę pasinaudoti teikiamomis socialinėmis išmokomis. Anot autorių, taip gali būti dėl to, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys dažnai susiduria (jei susiduria) su trumpalaikiais finansiniais sunkumais ir dėl to ne visada kreipiasi dėl socialinių išmokų gavimo, net jei tuo metu jie ir įgyja teisę į jas. Taip pat pastebėta, kad įgyvendinus reformą ir sudarius sąlygas prašymus išmokoms gauti ne tik savivaldybėse, padidėjo išmokų paėmimas. Ekspertai nurodė, kad tai padėjo padidinti išmokos gavėjo anonimiškumą ir dėl to asmenys yra labiau linkę pasinaudoti jiems priklausančiomis išmokomis. Taip pat manoma, kad didesnis išmokų paėmimas yra didesniuose miestuose, nes ten informacija yra pateikiama aiškiau ir greičiau.

1.5. Išmokų nepaėmimas Vokietijoje

Vokietijos atstovai pristatė galimybes ir apribojimus, analizuojant pagrindinį pajamų apsaugos tinklą, pasitelkiant mikrosimuliacijas. Taip pat pristatė idėją, kaip būtų galima išsiaiškinti išmokų nepaėmimo priežastis, įtraukiant klausimų modulį į Vokietijos socioekonominę panelę (SOEP-IS).

Visų pirma pristatyta atlikta analizė apie Vokietijoje atliekamus tyrimus išmokų nepaėmimo klausimais. Šios analizės tikslas buvo atskleisti išmokų nepaėmimo skaičiavimų apribojimus. Pastebėta, kad naudojant mikrosimuliacinius modelius yra pasitelkiama apklausų duomenys, kurie nors yra reprezentatyvūs visai populiacijai, tačiau kalbant apie minimalių pajamų išmokų gavėjus - jie nėra pakankamai gerai atspindėti. Taip pat analizuojant išmokos nepaėmimą nėra iki galo aišku dėl kokių priežasčių asmenys nepasinaudoja šiomis išmokomis. Priežastys gali būti įvairios: gyvenimo sąlygos, požiūris į teikiamas išmokas, šias išmokas administruojančias institucijas, institucijų požiūris į paramą gaunančius asmenis, sudėtinga prašymų pateikimo procedūra ir kiti įstatyminiai apribojimai.

Klausimų modulių siekiama išsiaiškinti, kokia yra gyventojų nuomonė apie testuojamas išmokas ir jų teikimą, taip pat kaip jie patys mano, jeigu kreiptųsi gauti

išmokas, ar žinotų, kad turi teisę į jas. Trečiasis klausimų blokas siekia išsiaiškinti dėl kokių priežasčių žmonės yra linkę nesikreipti išmokų. Taip pat paliekamas atviras klausimas, kuriame prašoma asmenų nurodyti, kas galėtų padėti siekiant paskatinti asmenis kreiptis testuojamų išmokų, jeigu yra žinoma, kad jie turi teisę į jas.

1.6. Išmokų nepaėmimas Airijoje

Airijos atstovas pristatė tėvystės išmokos nepaėmimo analizę. Šios išmokos paėmimas šalies lygmeniu buvo reguliariai skaičiuojamas iki 2000 metų naudojant apklausų duomenis. Pastebėta, kad administraciniai duomenys nebuvo naudojami dėl nepakankamai pilnos informacijos apie šios išmokos gavėjus. Autorius nurodė tris būdus, kuriais galima analizuoti šios išmokos paėmimą, naudojant agreguotus duomenis: 1) tėvystės išmokų gavėjų skaičiaus santykis su gimusiais vaikais; 2) tėvystės išmokos gavėjų skaičių santykis su 20-49 m. užimtumu sandaugoje su gimusių vaikų skaičiumi 3) tėvystės išmokų gavėjusantykis su motinystės išmokų gavėjais.

Taip pat pastebėta, kad visi šie skaičiavimai turi savų privalumų ir trūkumų. Pirmuoju būdu gaunami mėnesiniai duomenys, šiuos duomenis lengva apdoroti, tačiau negalima pažiūrėti kiek yra asmenų, kurie atitinka keliamas sąlygas šiai išmokai gauti. Antruoju atveju taip pat galima atlikti kasmėnesinius skaičiavimus, taip atsiranda didesnis tikslumas apie tuos, kurie turi teisę į šią išmoką, tačiau daugiausia šiuo būdu skaičiuojamas paėmimas remiasi darbo jėgos tyrimo duomenimis ir šis rodiklis nėra jautrus (neįtraukia) labai jaunų ir vyresnio amžiaus tėvų. Trečiuoju atveju galima tuo pačiu įvertinti ir lyčių lygybę šioje srityje, tačiau nėra atsižvelgiama į lyčių skirtumus norint gauti išmokas ir galimi tik kasmetiniai skaičiavimai.

Autorius remiantis darbo jėgos tyrimo duomenimis sudarė logistinę regresiją. Modelis parodė, kad šia išmoka labiau linkę naudotis tie tėvai, kurie yra jaunesni negu 40 metų, yra dirbantys ir jų darbovietėje yra daugiau negu 50 darbuotojų, taip pat tikimybę pasinaudoti šia išmoka didina nuolatinis darbas, aukštasis išsilavinimas ir santuokinė padėtis

1.7. Išmokų nepaėmimas Prancūzijoje

Prancūzijos atstovai pristatė nuo šių metų rugsėjo mėn. prasidėjusį projektą, kurio tikslas yra sukurti įrankį, galintį padėti identifikuoti išmokų nepaėmimą. Prancūzijoje yra 2 rūšių išmokos: aktyvavimo bonusas (AP) (tiems, kas uždirba MMA ir mažiau) ir

aktyvavimo solidarumo parama (RSA) (kai visi kiti šaltiniai, siekiant apsaugoti asmenis ir užtikrinti jų pajamas būna išnaudoti).

Autoriai pastebėjo, kad Prancūzijoje šiuo metu vykdoma Mokesčių ir socialinė apklausa, kurią galima naudoti siekiant identifikuoti išmokų nepaėmimą. Taip pat šalyje yra 5 mikrosimuliaciniai modeliai, kuriuos būtų galima pritaikyti išmokų nepaėmimo skaičiavimui/identifikavimui. Be to, autoriai parodė sukurtą logistinį regresijos modelį, kuriuo siekiama nustatyti kokie veiksniai gali lemti išmokos nepaėmimą. Modelis sudarytas ne individo lygmenyje, tačiau šeimos lygmeniu. Modelyje įtrauktos šios charakteristikos: šeimos charakteristikos, su darbo užmokesčiu susijusios išmokos, gyvenamoji vieta ir teisės į išmoką kriterijai.

Taigi, Prancūzijoje išmokų nepaėmimo tyrimai dar tik pradedami, pirmųjų rezultatų tikimasi gauti artimiausioje ateityje.

1.8. Išmokų nepaėmimas Suomijoje

Suomijos atstovė pristatė kaip pasikeitė išmokų gavimas, kai buvo centralizuota piniginės paramos teikimo sistema. Analizei buvo naudoti administraciniai duomenys. Anksčiau ši parama buvo teikiama administraciniuose vienetuose ir vietinė valdžia administruodavo ir skirdavo išmokas.

Nuo 2017 metų Kela yra centralizuota piniginės paramos teikimo įstaiga. Autorė pristatė kaip nuo reformos įgyvendinimo iki dabar pasikeitė piniginę paramą gaunančių asmenų portretas. Pastebėta, kad bendras paramos gavėjų skaičius nepakito, tačiau pasikeitė asmenys, kurie turi teisę į šią išmoką. Sumažėjo dalis tų, kurie ir iki reformos gavo šią išmoką ir padaugėjo tų, kurie prieš reformą turėjo teisę, bet nesikreipė ir dabar gauna šią paramą, o tie asmenys, kurie anksčiau gaudavo išmoką - dabar nebeatitinka sąlygų šiai išmokai gauti. Taip pat autorė pastebėjo, kad tokia gyventojų kaita galėjo būti ir dėl to, kad Kelai pradėjus centralizuotai teikti piniginę paramą, ne visi darbuotojai, kurie vertina ar asmuo atitinka keliamus kriterijus paramos gavimui turi reikiamą išsilavinimą ir dėl to gali atsirasti žmogiškojo faktoriaus klaida, kuomet paramą skiriantis žmogus nežino visų aplinkybių.

Taigi, Suomijoje įvykdžius socialinės paramos teikimo reformą ir nustačius jos skyrimą centralizuotu lygmeniu, išmokų gavėjų skaičiaus mažėjimo pastebėta nebuvo. Vis tik pastebima, kad keitėsi gavėjų portretas ir ne visi tie, kurie anksčiau gavo išmoką

po reformos, šią teisę išsaugojo. Pažymima, kad tokia kaita ir galimas išmokos nepaėmimas yra susijęs su sistemos klaidomis.

1.9. Išmokų nepaėmimas Belgijoje

Išmokų nepaėmimas Belgijoje nėra nauja tema. Pastaruoju metu, kaip pažymėjo Belgijos atstovai, politiniame lygmenyje išmokų nepaėmimas užima svarbų vaidmenį, be to, pastaruoju metu tyrėjai ypač domisi šia sritimi ir vykdo keletą projektų, kurių tikslas yra identifikuoti išmokos nepaėmimo mastus, nustatyti galimas išmokų nepaėmimo priežastis ir jas sumažinti, tuo pačiu užtikrinant gyventojų minimalias pajamas. Ekspertų dirbtuvių metu buvo pristatyta apie jau atliktus ir tebevykstančius tyrimus, kurie leidžia išsiaiškinti Belgijos išmokų nepaėmimo kontekstą.

Pirmasis tyrimas, kurį pristatė Belgų komanda buvo apie išmokų nepaėmimo mažinimą vietos lygmeniu. Tam buvo taikytas atsitiktinių imčių kontroliuojamas tyrimas (*angl. Randomised controlled trial*). Iš pradžių galima teigti, kad tie asmenys, kurie nesikreipia pagalbos, nėra žinomi ir taip identifikuoti negaunančių socialinių išmokų tampa labai sunku. Todėl tam, kad būtų galima identifikuoti tas šeimas, kurios turi teisę gauti socialinę paramą, buvo pasitelkta Flamanų vaiko ir šeimos agentūra. Ši agentūra atlieka bent 2 vizitus pas šeimas, kuriose neseniai gimė vaikas ir šie vizitai aprėpė 97 proc. visų jaunų šeimų. Ši agentūra vizituodama pas šeimą atlieka būsto ir gyvenimo sąlygų vertinimą. Tad pasitelkus šią agentūrą buvo galima identifikuoti tuos, kurie turi teisę, bet nesikreipia dėl socialinės paramos.

Šiam tyrimui buvo pasitelkti atvejo vadybininkai. Buvo siekiama įgyvendinti vieno langelio principą (*angl. One-stop-shop*), kur atvejo vadybininkai šeimoms siūlo paslaugas bei jas konsultuoja jiems rūpimais klausimais. Tyrimo metu buvo kontrolinė šeimų grupė, kurioje dirbo atvejo vadybininkai, o kitai šeimų daliai buvo teikiamos agentūros paslaugos kaip ir įprastai. Kontroliuojamai grupei intensyviai paslaugos ir konsultacijos buvo teikiamos 6-8 mėn., o atsitraukimo tarpsnis truko 4-6 mėn. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad kontroliuojamoji grupė aiškiau suprato, kada jiems yra teikiamos socialinės paslaugos, taip pat tai paskatino juos teikti prašymus, norint gauti tam tikras išmokas. Tiesa, šiuo tyrimu buvo siekiama įgalinti šeimas dirbti, tačiau statistiškai reikšmingo ryšio nebuvo nustatyta.

Kitas Belgijos atstovas pristatė būdus, kuriais galima padidinti išmokų paėmimą. Pirmasis būdas automatinis prašymų pateikimas sveikatos apsaugos paslaugoms.

Pastebėta, kad automatinis asmenų įtraukimas (prašymų sukūrimas ir perdavimas atsakingoms institucijoms) padidina sveikatos paslaugų gavėjų ratą, nes taip eliminuojami administraciniai sunkumai, o asmenims nereikia gaišti laiko pildant prašymus ir vėliau juos teikiant. Nors dėl šios paslaugos paėmimas padidėja, tačiau galiausiai susiduriama su tam tikromis problemomis, susijusiomis su prašymų teikimo skaitmenizacija. Tokiam automatiniam potencialių gavėjų įtraukimui yra naudojami administraciniai duomenys, kuriais remiantis yra matoma ar atitinkamas asmuo turi teisę į sveikatos apsaugą.

Trečia Belgijos komandos atstovė pristatė kokius šiuo metu vyksta projektai, kuriuose yra atliekami tyrimai išmokų nepaėmimo klausimais. Vykdomas TAKE projektas, kuriame yra atliekami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai išmokų nepaėmimo klausimais. Kiekybiniai tyrimai remiasi Belgijos mikrosimuliaciniu modeliu BELMOD (kuris veikia EUROMOD pagrindu). Su juo galima identifikuoti potencialius išmokų gavėjus ir atlikti išankstines analizes išmokų paėmimo klausimais. Taip pat siekiama toliau tobulinti EUROMOD modelį ir jam pritaikyti administracinius duomenis. Kaip pastebėjo autorė, automatizavimas dėl išmokų paėmimo yra numatytas jų vyriausybės programoje, tad vykdomas projektas ir tyrimai yra palankiai vertinami valdžios institucijų.

Dar viena Belgijos komandos atstovė pristatė kokybinį tyrimą apie socialinės paramos išmokos nepaėmimą tarp Lotynų Amerikos imigrantų. Tyrimu buvo siekiama nustatyti dėl kokių priežasčių ši grupė pasižymi dideliu išmokų nepaėmimu. Pastebėta, kad pagrindinis trukdis šiems asmenims gauti išmoką yra kalbos barjeras, kuris trukdo susišnekėti darbuotojams ir gyventojams.

Taip pat ekspertų dirbtuvių metu buvo pristatytas šiuo metu įgyvendinamas tyrimas apie trukdžius gaunant paramą naudojant Likerto skalę. Buvo vykdomas eksperimentinė apklausa internetu, siekiant tobulinti sukurta klausimyną su Likerto skale, kad atsakymai nepasižymėtų tendencingumu ir kad gyventojai nesirinktų per daug išsiskiriančių atsakymų.

Taigi, Belgijoje pastaruoju metu vyksta nemažai tyrimų, kuriais siekiama identifikuoti išmokų nepaėmimą bei sumažinti nepaėmimo mastus. Tam yra naudojami tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai tyrimai. Svarbu tai, kad kiekybiniuose tyrimuose daugiausia remiamasi administraciniais duomenimis.

1.10. Išmokų nepaėmimas ES šalyse naudojant EUROMOD

Vengrijos atstovė pristatė tyrimą, kuriame siekė identifikuoti išmokų nepaėmimą naudojant EUROMOD mikrosimuliacinį modelį. Buvo atrinktos 8 šalys (Nyderlandai, Portugalija, Belgija, Estija, Prancūzija, Lietuva, Rumunija, Slovėnija). Autorė šiame darbe išskyrė tris grupes: 1) asmenys, kurie gavo minimalias pajamas (socialines išmokas) ir EUROMOD buvo simuliuoti, kaip atitinkantys keliamas sąlygas; 2) asmenys, kurie negavo išmokos, tačiau EUROMOD juos susimuliavo, kaip turinčius teisę gauti ir 3) tie, kurie gavo išmokas, tačiau EUROMOD nesusimuliavo jų kaip turinčių teisę gauti. Analizuoti šie SILC duomenys: 2010, 2012, 2015, 2016.

Pastebėta, kad 2016 m. išmokų nepaėmimas tarp analizuotų šalių yra ganėtinai didelis, mažiausias (55 proc.) išmokų nepaėmimas pastebimas Nyderlanduose. Lietuvoje išmokų nepaėmimas yra 67 proc., o didžiausias (89 proc.) yra Estijoje. Svarbu paminėti, kad šios autorės atlikti skaičiavimai skiriasi nuo mūsų atliktų skaičiavimų 2016 metams, o taip yra dėl to, kad naudojama kitokia metodologija skaičiuojant išmokų nepaėmimą. Čia nepaėmimas analizuotas nuo dalies tų, kurie turi teisę gauti išmoką. Mūsų atveju tyrėme išmokų nepaėmimą nuo SILC duomenyse nurodžiusių, kaip gaunančių išmoką ir tų, kuriuos papildomai EUROMOD modelis susimuliavo, kaip turinčius teisę gauti.

Taigi, autorė pastebėjo, kad analizuotose šalyse yra didelis išmokų nepaėmimas naudojant EUROMOD modelį skaičiavimams. Tai gali būti susiję su tuo, kad modelyje nepakankamai gerai yra identifikuotos šeimos, turinčios teisę į šią išmoką arba esančios simuliacijų paklaidos dėl esančių tinkamumo sąlygų norint gauti šią išmoką.

1.11. Išmokų aprėptis

Švedijos atstovai pristatė analitinę sistemą, kaip reikėtų žiūrėti į išmokų aprėptį. Autoriai pabrėžė, kad prieš nustatant išmokų nepaėmimą, pirmiausia reikia identifikuoti tuos, kurie turi teisę gauti šias išmokas. Laikoma, kad asmenys patenka į aprėptį, jeigu jie yra įtraukiami į socialinės apsaugos sistemą.

Potencialių gavėjų aprėptimi laikomi asmenų dalis, kurie yra apdrausti, lyginant su visa tiksline grupe. Toliau, yra išskiriama aprėptis tų, kurie iš tiesų gauna išmokas. Žiūrima tokių asmenų dalis nuo visos tikslinės grupės asmenų skaičiaus. Stebint šių dviejų aprėptių santykį galima pamatyti, kur turi būti gerinamas išmokų paėmimas ir kur

bendrai turi būti didinamas išmokų prieinamumas (jų įtraukimas į socialinės apsaugos sistemą).

2. IŠMOKŲ NEPAĖMIMAS LIETUVOJE

Išmokų nepaėmimas Lietuvoje nėra išnagrinėta sritis. Taip pat čia trūksta tyrimų, kurie atskleistų, kokie yra tikrieji piniginės socialinės paramos nepaėmimo mastai.

Ypač ši sritis Lietuvoje svarbi dėl to, kad šalyje nuolat vyksta piniginės socialinės paramos sistemos tobulinimas. 2015 m. Lietuvoje buvo įgyvendinta socialinės paramos sistemos reforma, kuria savivaldybėms socialinės paramos teikimas tapo savarankiška savivaldybių funkcija. Reforma buvo siekiama stiprinti darbingo amžiaus darbingų gyventojų motyvaciją integruotis į darbo rinką ir mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo socialinės paramos bei teikti ją tik tiems, kuriems ji labiausiai reikalinga.

Lietuva 2019 m. vasario mėn. surengė tarpusavio peržiūrą (*angl. peer review*) „Tinkamos pagalbos užtikrinimas tiems, kuriems jos labiausiai reikia (minimalios pajamos)“. Šioje peržiūroje kitos šalys pabrėžė kai kuriuos teigiamus Lietuvos piniginės socialinės paramos decentralizacijos reformos aspektus, pavyzdžiui, glaudesnę įvairių vietos lygmenų suinteresuotųjų subjektų, įskaitant socialinius darbuotojus, bendradarbiavimą ir aktyvų vietos bendruomenės narių dalyvavimą sprendimų priėmimo procese. Vis dėlto buvo akcentuota rizika, kad didesnė savivaldybių diskrecija, be detalios jos įgyvendinimo stebėsenos, gali turėti įtakos didesniai išmokų nepaėmimo lygiui.

Ypatingą rūpestį užsienio ir Lietuvos ekspertams kelia drastiškas, po reformos bene tris kartus sumažėjęs piniginės socialinės paramos gavėjų skaičius. Tuo tarpu lėšos, skiriamos piniginės socialinės paramos teikimui, savivaldybėms nesumažėjo, o jas iki 2018 m. savivaldybės galėjo naudoti ne tik socialinėms sritims, bet ir kitoms reikmėms. Nuo 2018 m. nepanaudotos piniginei socialinei paramai teikti lėšos gali būti skirtos tik kitoms socialinės apsaugos sritims.

Valstybės kontrolė 2019 m. atliktoje audito ataskaitoje³ taip pat akcentavo, kad minimalias pajamas užtikrinančios sistemos dažnai susiduria su prieinamumo problemomis: per daug sudėtingi procesai ar institucinės kliūtys, informuotumo stoka, paramos gavėjų stigmatizacija, o būtent tai sukuria socialinių išmokų „nepaėmimo“ problemą, kai dėl įvairių priežasčių atsiranda asmenų, kurie neįtraukiami į sistemą, nors

³ <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2351>

parama jiems priklauso⁴. Lietuvos mokslininkai tai pat jau ir anksčiau įžvelgė šias problemas ir mūsų šalyje⁵.

Ekspertų dirbtuvių Belgijoje metu buvo pristatyti preliminarūs Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje (SADM) atlikti piniginės socialinės paramos išmokų nepaėmimo masto skaičiavimai. Jiems atlikti buvo naudojamas SADM reikmėms pritaikytas EUROMOD modelis bei PGS (Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo) duomenys. Nors šiuo metu piniginės socialinės paramos teikimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, tačiau dėl esančių apklausos duomenų ribotumo, nebuvo galimybės apskaičiuoti išmokų nepaėmimo savivaldybių lygmeniu.

Išmokos nepaėmimas buvo skaičiuojamas taip: analizuota gyventojų dalis, kuri pagal EUROMOD modelį turi teisę į piniginę socialinę paramą, tačiau PGS duomenyse jie neidentifikuojami kaip šias išmokas gaunantys ir lyginama su asmenų skaičiumi, kurie PGS duomenyse gauna paramą sumuojant kartu su tais, kurie paramą gauna remiantis tik EUROMOD. Todėl šiuo atveju išmokos nepaėmimas skaičiuojamas, atsižvelgiant į teisę paramą gauti turinčius, bet jos negaunančius lyginant su tais, kurie turi teisę ir gauna, sumuojant su tais, kurie turi teisę, bet negauna.

Svarbu aptarti ir esančius analizės apribojimus. Kadangi yra naudojami apklausų duomenys, visų pirma, yra piniginės paramos gavėjų reprezentatyvumo duomenyse problema. Žinoma, kad piniginės paramos gavėjų dalis bendroje populiacijoje yra mažas (2019 m. duomenimis, šią paramą gavo 2.3 proc. gyventojų) ir skaidant šią į apklausą patekusią gyventojų dalį, gali atsirasti paklaidos. Antra, apklausos duomenyse yra pateikiami metiniai dydžiai apie paramos gavėjus ir nėra nurodoma kiek laiko asmuo gavo šią išmoką, kai tuo tarpu SADM dažniausiai remiasi vidutiniais metiniais gavėjų skaičiais. Trečia, yra apribojimų dėl atliekamų simuliacijų. EUROMOD modelyje piniginė socialinė parama yra simuliuojama tik iš dalies dėl duomenų trūkumo. Taip pat, Lietuvoje yra gana paplitęs ekonominis šešėlis, bei perlaidos, kurios duomenyse atsispindi labai ribotai. Tam, kad bent iš dalies būtų galima identifikuoti šešėlines pajamas, modelyje buvo naudojama mokesčių vengimo korekcija, kurios metu yra

⁴ Warin Ph. Kas yra socialinių išmokų nepaėmimas (angl. *What is the non take up of Social benefits*), 2014 m. Prieiga per internetą: <https://booksandideas.net/What-is-the-Non-Take-up-of-Social.html>; Eurofound 2015 m. ataskaita „Socialinių išmokų prieinamumas: nepaėmimo mažinimas“ (angl. *Access to social benefits: Reducing non-take-up*). Prieiga per internetą: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/socialpolicies/access-to-social-benefits-reducing-non-take-up>.

⁵ Lazutka R., Gruževskis B., Kondratienė S., Ilgius V., Sakadolskis R. Projekto „Telkiamės skurdo mažinti“ metodika: skurdas ir socialinė atskirtis, lėšų telkimas, advokacija ir komunikacija. 2014

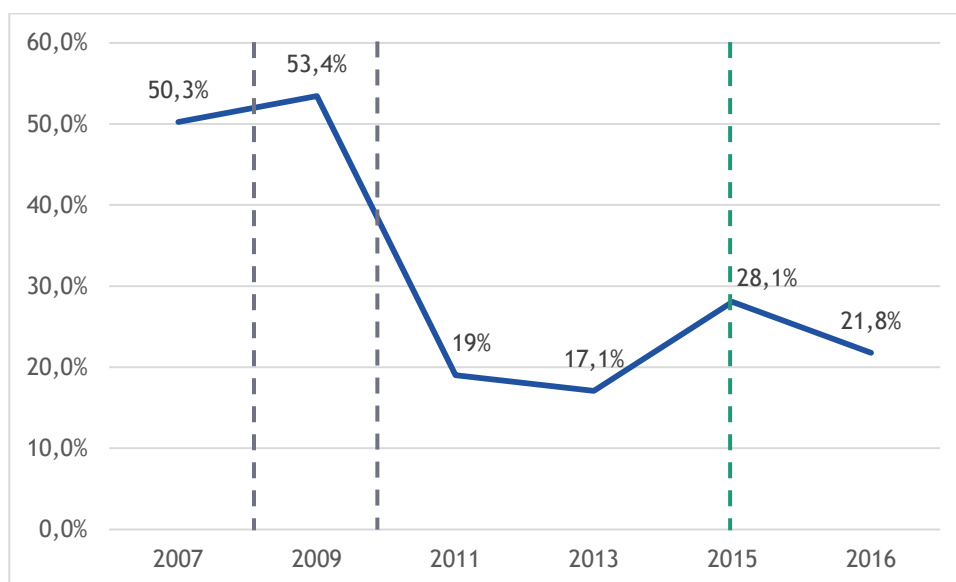
lyginami apklausoje nurodytos asmenų pajamos su pajamomis, kurios yra gautos iš registru. Jeigu šios pajamos nesutampa, tuomet asmenys, nors ir turėtų gauti šią išmoką, nėra įtraukiami į galutinius skaičiavimus. Vis tik, esant visiems šiems apribojimams, galima apskaičiuoti koks galėtų būti potencialus išmokų nepaėmimas Lietuvoje.

1 lentelė. Metinis piniginių socialinės paramos gavėjų skaičius ir šios išmokos nepaėmimas pagal namų ūkius, proc. 2016 m. Lietuvoje.

Namų ūkis	PGS (a)	EM	Tik EM (b)	Išmokos nepaėmimas (c= b/(a+b))
Vienišas asmuo	39354	27633	17398	31%
Vieniši tėvai	48925	62280	31061	39%
2 suaugę be vaikų	20282	5415	1258	6%
2 suaugę su 1-2 vaikais	57193	21711	5875	9%
2 suaugę su 3 ir daugiau vaikų	31998	12489	404	1%
Bendras metinis piniginių paramos gavėjų skaičius	197752	129528	55996	22%

*Pastaba: PGS - Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas, EM - EUROMOD. EUROMOD simuliacijoms buvo naudota mokesčių vengimo korekcija (angl. tax compliance adjustment). Metai atspindi pajamų metus.

Rezultatai parodė (žr. 1 lentelę), kad Lietuvoje išmokų nepaėmimas gali būti daugiau negu 20 proc. Taip pat buvo identifikuoti du namų ūkiai, kuriuose bent trečdalis jų negauna piniginių paramos: vieniši asmenys bei vieniši tėvai.

1 pav. Piniginės socialinės paramos nepaėmimas Lietuvoje 2007-2016 m., proc.*
Šaltinis: autorių skaičiavimai.

*Pastaba: Metai atspindi pajamų metus. 2016 m. rezultatai skaičiuoti be mokesčių vengimo korekcijos. Pilkos linijos grafike rodo metus, kai PGS tyrime buvo metodologiniai pakeitimai (2007-2009 m.) ir pakeitimai gyventojų skaičiuje po 2011 m. visuotinio gyventojų surašymo (2009-2011 m.). Žalios spalvos linija rodo piniginių socialinės paramos nepasitruintiems gyventojams sistemos reformą.

1 pav. pavaizduota piniginių socialinės paramos išmokos nepaėmimo dinamika 2007-2016 m. Išmokų nepaėmimo dinamika rodo, kad prieškriziniu laikotarpiu Lietuvoje

išmoky nepaėmimas buvo daugiau negu 50 proc., krizės laikotarpiu nepaėmimo dalis sumaėėjo ir sudarė iki 20 proc. Po reformos įgyvendinimo nepaėmimo dalis padidėjo ir sudarė virš 20 proc. Tad nepaėmimo tendencijos yra atvirkštinės gavėjų skaičiaus pokyčiams Lietuvoje, nes prieškriziniu laikotarpiu gavėjų skaičius buvo mažas, krizės laikotarpiu jis gerokai išaugo, o po krizės gyventojų, gaunančių paramą, skaičius sumaėėjo ir, be kita ko, yra vis dar mažėjantis šiuo metu.

Remiantis atliktais skaiėavimais, literatūra bei kitų šalių praktikomis galima teigti, kad pagrindinės problemos, dėl kurių Lietuvoje daugiau kaip 20 proc. teisę į piniginę socialinę paramą turinčių gyventojų ja nepasinaudoja yra susiję su šeėlinės ekonomikos mastais, stigmatizacija, galimai sudėtingomis kreipimosi procedūromis ir tinkamos bei suprantamos informacijos apie piniginę socialinę paramą trūkumu.

IŠVADOS

1. Išmoky nepaėmimo tema Europoje nėra nauja. Dauguma šalių, taikydami įvairias metodikas ir praktikas, siekia atskleisti šios problemos mastus, priežastis bei pasiūlyti tinkamų sprendimo būdų;
2. Kai kurios šalys naudoja administracinius duomenis, padedančius tiksliausiai atskleisti išmoky nepaėmimo mastus bei toliau juos stebėti ir analizuoti;
3. Dauguma šalių šiuo metu įgyvendina projektus, kuriais siekia tiksliai identifikuoti išmoky nepaėmimą. Tam yra pasitelkiami mikrosimuliaciniai modeliai, naudojami apklausų ir administraciniai duomenys, taip pat vykdomi kokybiniai tyrimai.
4. Kai kurie autoriai naudoja skirtingas metodologijas skaiėiuojant išmoky nepaėmimą, tad labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kuo šie skaiėavimai skiriasi.
5. Išmoky nepaėmimo vertinimui taip pat svarbu yra identifikuoti kas yra potencialūs išmokos gavėjai ir kas yra realūs išmokos gavėjai. Nustatant juos ir stebint jų tarpusavio ryšį, galima pastebėti, ar pirmiausia reikia didinti išmokos gavėjų aprėptį, ar dėmesį atkreipti į konkrečios išmokos nepaėmimo mastus.
6. Išmoky nepaėmimo skaiėavimai Lietuvoje rodo, kad daugiau kaip 20 proc. teisę į paramą turinčių gyventojų ja nepasinaudoja. Ateityje skaiėavimus bus galima patikslinti pasitelkus administracinius duomenis, tačiau nepaėmimo priežasčių analizė vis dar reikalauja papildomų tyrimų.